

Thorupstrand

Kulturmiljø nr. 64

Tema

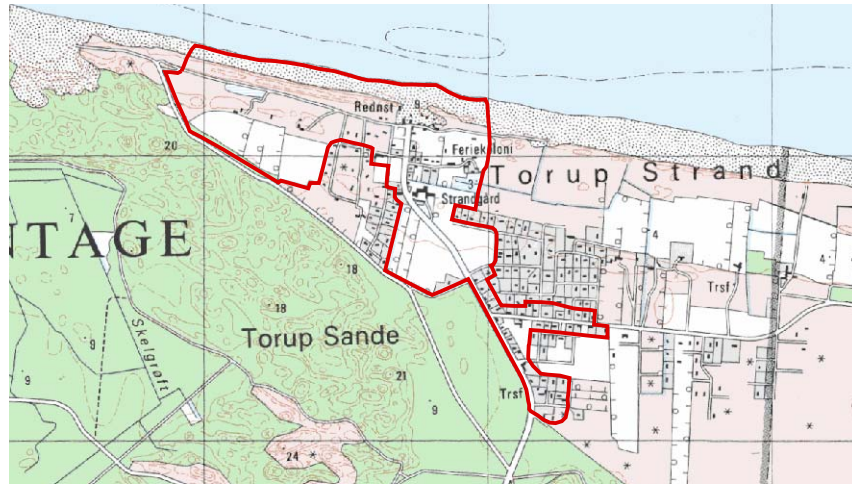
Kystkultur

Emne

Fiskerleje, skudehandelsplads

Sted/Topografi

Thorupstrand er beliggende ud til Jammerbugten ved en nordvendt kyst, der ligger i læ af Bulbjerg. Mellem de to kalkstensknuder - Bulbjerg og Svinkløv - danner kysten en bugt, der har fungeret og stadig fungerer som naturhavn. Dette har haft betydning for den skudehandel, der har foregået herfra, og for det fiskeri, der foregår herfra i dag.

Længere inde i land ned mod Limfjorden har der fra gammel tid ligget en række større gårde, der har afsat deres produkter via skudehandelen. Det er bl.a. tilfældet med landsbyen Vester Thorup, der ligger på en forhøjning mellem havet og fjorden. Vester Thorup sogn strakte sig fra Jammerbugten i nord til Limfjorden i syd.

Foto af Thorupstrand taget i 2002.
Jørgen Weber for Nordjyllands Amt.

Der har været udpræget sandflugt i området især vest for Thorupstrand, og det var grunden til, at et stort område blev tilplantet i slutningen af 1800-tallet. Sporene efter sandflugten kan fx iagttages ved den store parabelklit i Thorup Klitplantage, der standser kun en kilometer vest for byen, og hvis arme rækker ca. 3-4 km mod vest.

Syd for Thorupstrand ligger en kridtskrænt - Thorup Kløv, hvor man bl.a. har savet limsten til husbyggeri, og en del af de ældre huse i byen er bygget (delvist) af limsten.

Kulturmiljøet omfatter den gamle skudehandelsplads og det ældre fiskerleje med tilhørende huse og marker.

Der er blevet savet limsten ud ved Thorup Kløv, og mange af husene i området har været bygget af limsten. Endnu er der flere eksempler på bevarede limstenhuse. Bl.a. dette, der ligger for foden af Thorup Kløv.

Kirsten Monrad Hansen 2003.

Tid

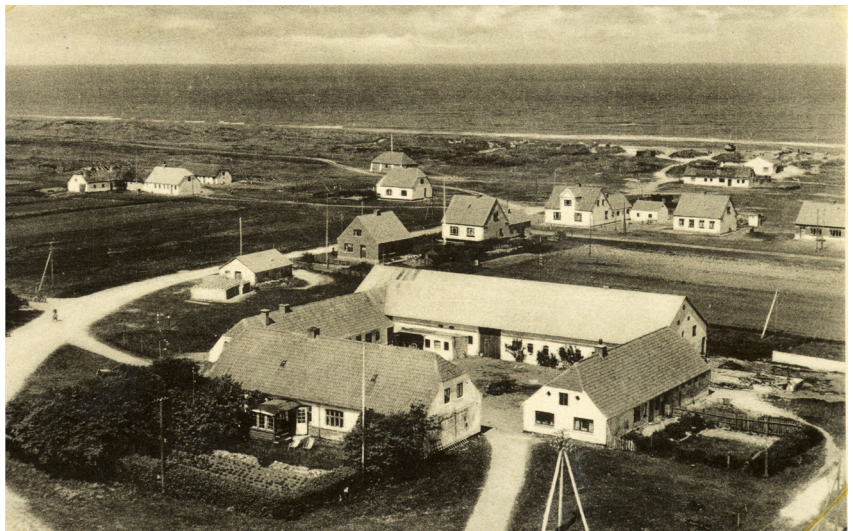
Fra ca. 1700 og frem til i dag

Karakteristik

Den første bebyggelse i Thorupstrand kan (foreløbig) dateres til begyndelsen af 1700-tallet, hvor lokale skudehandlere byggede pak-huse ved stranden.

Omkring 1713/14 flyttede de første skudehandlere ifølge regnskaberne for det nørrejske rytterregiment til Thorupstrand. Der var tale om en skudehandler fra Arup og en fra Klitmøller. På det tidspunkt byggedes de første gårde og i hvert fald en af dem - *Strandgården* - findes endnu.

Udsigt over Thorupstrand o. 1950 med "Strandgården" i forgrunden. Privat foto.

Op gennem 1700-tallet flyttede flere fiskere til Thorupstrand, og disse har formentlig også hjulpet til ved skudehandelen. Omkring 1800 boede der 7 familier på stedet, og antallet steg i løbet af 1800-tallet.

I løbet af 1800-tallet blev skudehandelens omfang mindre, og den sidste skude forliste i 1880'erne, og den sidste købmand - Dige - flyttede derefter ind til Vester Thorup. Fra skudehandelens tid har der været toldsted i Thorupstrand, og det blev først nedlagt i midten af 1900-tallet. Efter skudehandelen blev fiskeriet det dominerende erhverv. I dag er Thorupstrand Danmarks største kystfiskerleje med 19 både og omkring 40 fiskere.

Udsigt over Thorupstrand o. 1950, da der var frit udsigt til Jammerbugten.

Gårdene i Thorupstrand er beliggende dels helt ude langs kysten (4 stk.) og dels på nordsiden af Havvejen, der løber parallelt med kysten. Disse gårde ligger som en perlerække hele vejen til Kollerup Strand. Strandgården ligger lidt tilbagetrukket fra havet, men ikke så langt inde i land som de sidstnævnte gårde. Gården ligger lige øst for vejen til stranden (se kort).

I løbet af 1900-tallet skete der en tilflytning til byen, der resulterede i, at der blev bygget helårshuse i flere perioder. Fra 1920'erne og op til 1950'erne blev der bygget en række huse lidt inde i land langs den østlige side af Thorup Strandvej og på nordsiden af Fyrrestien.

Næste periode var i 1960'erne, hvor der blev bygget en række huse på nordsiden af Havvejen, og endelig blev der bygget en del huse fra slutningen af 1970'erne og frem til slutningen af 1980'erne. Byggeriet her skete fra starten langs sydsiden af Havvejen, derefter i en udstykning på Gyvelstien i den sydlige ende af byen og til sidst på sydsiden af Fyrrestien. Området ved Fyrrestien, der løber parallelt med stranden, blev i 1970'erne udlagt til hotelbyggeri, men det lykkedes de lokale at få omstødt beslutningen og i stedet blev området udlagt til helårsbyggeri.

Eksempler på to huse, der er bygget i første halvdel af 1900-tallet. Husene er meget karakteristiske med halvvalmet tegltag, gesimser og kalket hvide. Husene kan genfindes på det forrige billede som de to sidste i rækken langs vejen længst væk. Kirsten Monrad Hansen 2003.

Sommerhusbyggeriet tog fart fra midten af 1960'erne med udstykninger både øst og vest for Thorup Strandvej og syd for Havvejen. Indtil da var der kun bygget ét sommerhus i området helt tilbage i 1919. Desuden blev enkelte af de mindre gårde købt til feriebrug.

Det er karakteristisk, at helårsbebyggelsen er placeret i rækker langs med Havvejen, Thorup Strandvej og Fyrrestien. Udstykningen på Gyvelstien skiller sig ud, da den er anlagt som en traditionel villaudstyknings.

Det er ligeledes karakteristisk, at det først og fremmest er folk med tilknytning til det lokale fiskeri, der har bygget helårshuse i Thorupstrand.

Bevaringstilstand

Aktivt moderne fiskerleje i udvikling. Mole, spilhus, kassehus, is- og sorteringshus, redningsstation og redskabshuse bliver løbende renoveret, fornyet eller tilbygget. Det har således ikke en oprindelig karakter, men karakter af et miljø i stadig udvikling. Det gamle redningshus fra 1887 er bevaret og ved siden af dette står en signalmast. Signalmasten er flyttet fra sin oprindelige plads. Redningsstationen trænger til vedligeholdelse, men står ellers bortset fra tagdækningen i sin oprindelige skikkelse.

Med baggrund i de mange skibsforlis i Jammerbugten blev der oprettet redningsstation i 1857, og siden er der bygget tre redningsstationer. Den nyeste blev indviet i juli 2005. Kirsten Monrad Hansen 2005.

En ny redningsstation, blev bygget på stranden på den vestlige del af landingspladsen i 1966. Denne blev erstattet af en helt ny redningsstation på den østlige del af landingspladsen i 2005.

Byen bærer præg af de forskellige tidsperioder, hvor husene er blevet bygget, og de forskellige "enklaver" af huse vidner om de perioder, hvor fiskeriet har udviklet sig. De fleste af husene står således i dag som typiske repræsentanter for den tid, de er bygget i. De fleste oprindelige helårshuse benyttes også i dag som helårshuse, men der er dog en del af de ældre huse fra begyndelsen af 1900-tallet og tidligere, der i dag er sommerhuse. Mange huse har fået skiftet deres oprindelige tegltage eller stråtag ud med bølgeeternittage, samtidig med at de halvt afvalmede gavle er blevet sløjfet. Desuden er vinduerne blevet udskiftet med store termoruder. På trods af dette, er det dog nemt umiddelbart at genkende de ældre huse.

Strandgården, den tidligere skudehandlergård, drives i dag med landbrugspligt. Stuehuset, der er bygget i 1700-tallet (?) har i lighed med de andre ældre huse fået bølgeeternittag og termoruder, men ydermurene fremtræder oprindelige med fremspringende hjørner, pilastre ved døre samt fremspringende nedre halvdel af facademur.

Den tidligere skudehandlergård "Strandgården" også kaldet "Toldergården" ca. 1900. Gården eksisterer stadig.
Privat foto.

Et af de ældste huse - Fyrrestien 19 - er bygget i 1777 og har stort set bevaret sit oprindelige udseende med hvidkalkede mure, stråtag og smårude vinduer trods en omfattende renovering i 1960.

Huset stammer tilbage fra 1700-tallet. Det har bevaret en del af sit oprindelige udseende.
Kirsten Monrad Hansen 2003.

Fyrrestien 5 er ligeledes et ældre hus, men er formodentlig nybygget omkring 1900, men kortet fra 1812 viser, at der har ligget et hus før. Huset er bygget af både røde teglsten og kalksten, hvor kalkste-

nene oprindeligt er brugt i skifterne på den nederste halvdel af muren, mens teglstenene er brugt i den øverste halvdel iblandet kalksten som udsmykning. Huset er dog gennemgribende renoveret indenfor de senere år.

I byen er der eksempler på velbevarede anlæg med et samlet kompleks af beboelseshus, udhus og (fiske)redskabshus - fx. Thorup Strandvej 273 (bygget i 1939). Et anlæg som dette har stor kulturhistorisk fortællerværdi, og det er samtidig med til at give området ned til pladsen/stranden en åben karakter. (Huset er endvidere bygget af cementsten fremstillet på stedet.) Af kortet fra 1812 fremgår det endvidere, at der også dengang lå et bygningskompleks på stedet.

Den oprindelige sammenhæng mellem byen og stranden er ligeledes bevaret med det gamle vejforløb, hvor vejen ender direkte i stranden. Thorup Strandvej, Havvejen og Fyrrestien er alle oprindelige vejforløb.

Huset Thorup Strandvej 300 er et fiskerhus fra 1880'erne bygget af kridtsten og oprindelig tækket med strå. I tilbygningen mod nord var der en overgang bådebyggeri. Huset er i dag sommerhus.

Byen har dog overordnet set på et punkt forandret karakter fuldstændig i løbet af de sidste ca. 40 år. Dengang var det muligt selv fra de fjernest liggende huse at se havet, da området på det tidspunkt var næsten uden beplantning. I dag præges området af høje nåletræer, der især er plantet i forbindelse med det omfattende sommerhusbyggeri fra midten af 1960'erne.

Helårsbebyggelsen helt ude ved havet er dog karakteristisk ved, at husene stadig ligger helt åbent uden høje hegn eller stakitter imellem.

Sårbarhed og virkemidler

Thorupstrand har som helhed et "autentisk" præg forstået på den måde, at det er tydeligt, at det er fiskere, der bor på stedet med redskabshuse i haven, garn, traktorer o. a. med tilknytning til erhvervet. Desuden vidner komplekset af erhvervsbygninger ved stranden om et driftigt erhverv.

Thorupstrand er udpeget som værdifuldt kulturmiljø på grund af det aktive fiskeri, der findes.

Kirsten Monrad Hansen 2003.

En væsentlig grund til, at Thorupstrand har bevaret sit fiskerlejepræg, er, at der ikke har været en voldsom udbygning af turistfaciliteter. Der er ingen hoteller, restauranter eller lignende, men udelukkende sommerhuse foruden helårshusene, og på det punkt ad-

skiller byen sig væsentligt fra de andre kystfiskerlejer langs vestkysten som eksempelvis Nørre Vorupør. Det er derfor afgørende, at området fremover kan beholde sin karakter som helårssamfund, hvor der fortsat gives mulighed for, at fiskerierhvervet har tilstrækkeligt råderum.

Det er afgørende for den kulturhistoriske fortællerværdi og for oplevelsen af sammenhængen mellem byen og fiskerlejet, at den åbne karakter ved stranden fastholdes med vejen, der ender i stranden. Fiskepakhuset er i 1999 blevet udbygget med et rum til rensning af fisk. Nybyggeriet har indsnævret vejen ned til stranden, og man kan frygte, at der på sigt bliver bygget tværs over hele vejen. Den åbne plads lige indenfor fiskepakhuse fra Thorup Strandvej mod øst med redningsstation og signalmast er desuden identisk med den gamle skudehandlerplads (se kort). Dette område har også stor fortællerværdi.

En bevarende lokalplan, der omfatter en række af de ældre huse og den gamle redningsstation, samt mulighed for udvidelse med endnu et spil og erhvervsbygninger vest for den nuværende plads, blev godkendt i 2000.

“Lokalplanen sigter på, at styrke Thorupstrand som et helårssamfund samtidig med, at der gives mulighed for at udvikle turismen.

Lokalplanen skal sikre, at Thorupstrand kan bevare sin karakter som et helårssamfund med fiskerimiljøet som det bærende. Mulighederne for at udøve og udvikle fiskeri-erhvervet skal sikres, ligesom lokalplanen skal give mulighed for, at unge fiskere kan bosætte sig i området.” (Lokalplan 37 for Thorupstrand. Kommuneplantillæg nr. 15, Fjerritslev Kommune 2000)

Bonitering

Fiskerlejet

“Typisk” kystfiskerleje i Nordvestjylland. Af andre fiskerlejer, hvor man trækker bådene op på stranden, kan nævnes Stenbjerg, Nørre Vorupør, Lild og Løkken. Thorupstrand er langt det største af kystfiskerlejerne.

Thorupstrand er autentisk forstået på den måde, at byen ikke er blevet gennemsyret af turisme som eksempelvis Nørre Vorupør, og at det bærende erhverv fortsat er fiskeriet.

Den pædagogiske værdi er høj med hensyn til fiskeriet, som man kan følge, når bådene bliver trukket ud ved hjælp af spillet, når de kommer ind igen og bliver trukket op af bulldozeren, når fiskene køres på traktor op til sorteringshuset eller evt. til rensning først. Man kan følge sorteringsprocessen, og følge fisken på vej til auktionen i Hanstholm tidligt om morgenen. Værdien er også høj med hensyn til sammenhængen mellem byen og fiskerlejet.

Den oplevelsesmæssige værdi er ligeledes høj, hvad angår sammenhængen mellem bebyggelsen og fiskeriet.

Fiskerlejet er karakteristisk ved, at det fortrinsvis er folk med tilknytning til fiskeriet, der bor i husene hele året.

Området

Thorup Klitplantage er et typisk sandflugtslandskab med flere store parabelklitter.

Kontekst/sammenhænge

Der er stadig en meget synlig sammenhæng mellem kirkelandsbyen Vester Thorup med sine mange gårde og fiskerlejet Thorupstrand. Vejen fra Vester Thorup til havet løber fortsat i sit gamle spor i den sydlige og i den nordlige ende, men er lagt mere mod øst inde i klitplantagen, og vejen ender fortsat helt nede på selve stranden midt i fiskerlejet.

Af de andre nævnte kystfiskerpladser er Thorupstrand den mest "originale" forstået på den måde, at pladsen har udviklet sig gennem hele perioden, hvilket bl.a. kan aflæses på husene.

Syd for Thorup Klitplantage løber den gamle Kongevej, der var landevejen mellem Aalborg og Thisted. Sporene i landskabet kan stadig følges over store strækninger på markerne mellem Klim Bjerg og Thorup Kløv. På udvalgte steder findes rester fra et omfattende vejbyggeri, hvor forløbet er gået igennem våde enge. Flere steder er vejen dog ved at forsvinde, fordi den bliver trådt i stykker af kreaturer, men det er stadig muligt at genetablere dens forløb. Det gamle vejforløb mellem Fjerritslev (Brøndumgaard) og Klim Bjerg er stort set intakt, ligesom vejen fortsætter langs sydkanten af klitplantagen vest for Thorup Strandvej.

Af andre fiskerlejer langs kysten kan nævnes Lild og Vorupør i Thy. I dag er erhvervsfiskeriet dog på på kraftigt retur på disse pladser, og Thorupstrand fremstår dermed som unik.

Liste over registrerede bevaringsværdier strukturer/elementer og nyere anlæg

Byen Thorupstrand er udpeget som bevaringsværdig med hovedvægt på selve kystlandingspladsen og på helårshusene uanset alder, for at belyse sammenhængen mellem fiskepladsen/arbejdspladsen og bebyggelsen. Også selvom der blandt de oprindelige helårshuse er nogle, der udelukkende benyttes som sommerhuse. *Bevaringsværdig betyder i denne forbindelse, at en fortsat udvikling af fiskerierhvervet skal sikres.* I afgrænsningen er således medtaget helårshusene, men ikke sommerhusområderne samt de ældre stadig ubebyggede marker.

Redningsstationen fra 1857 med den åbne plads omkring er medtaget som bevaringsværdig, ligesom det ældre fiskerhus ved landingspladsen.

Et eksempel på et samlet kompleks af beboelseshus, udhus og redskabshus er endvidere medtaget.

Der ud over er den gamle skudehandlerplads medtaget.

Syd for Thorupstrand ved Thorup Kløv er medtaget 4 ældre limstenshuse bygget i løbet af 1800-tallet. De er beliggende Thorup Strandvej 138, 156, 160 og 164. Disse huse bliver alle benyttet som sommerhuse, og 2 af dem er renoveret væsentligt. Alligevel er de medtaget, da de er karakteristiske udtryk for mindre huse bygget af limsten.

Anvendt kildemateriale

Kortmateriale bl.a. kort fra 1812, Kort- og matrikelarkivet i København samt lokalhistorisk arkiv, Fjerritslev.

Matrikelfortegnelser.

Folketællinger.

Skriftligt bidrag fra lokalhistoriker Peter Grishauge.

Klitgaard, C: *Fra Han Herrederne*. I: Historisk Aarbog for Thisted Amt 1956.

Rolighed, Jens: *Bogen om Han Herred*. Fjerritslev Avis 1970.

Lokalplan 37 for Thorupstrand. Kommuneplantillæg nr. 15, Fjerritslev Kommune 2000.

Interview med Calle Sand, strandfoged og Minna Røge, Thorupstrand.

Bilag

Kort med kulturmiljøet indtegnet.

Kort fra 1812 der viser den nordlige del af Vester Thorup sogn.

Luftfoto fra ca. 1950 der viser Strandgården og bebyggelsen ned mod havet, før spillet blev etableret i 1953.

Luftfoto fra midten af 1950, hvor man ser ud over den sydlige del af byen.